

RACHMANINOV: A TRIBUTE

"Componeren is een even essentieel deel van mijn wezen als ademen of eten; het is een van de noodzakelijke functies van het leven. (...) De muziek van een componist moet uitdrukking geven aan zijn geboorteland, zijn liefdesaffaires, zijn religie, de boeken die hem hebben beïnvloed, de foto's die hij mooi vindt. Het moet het product zijn van de optelsom van de ervaring van een componist."
Sergei Rachmaninov, 1941

Sergei Rachmaninov (1873-1943) wordt door velen gezien als één van de laatste grote romantische componisten en de belangrijkste opvolger van Pjotr Iljitsj Tsjajkovski (1840-1893). Bij het grote publiek is vooral zijn Tweede Pianoconcerto bekend, mede dankzij films als *Brief Encounter* en *Shine*. Het publiek mocht dan al gewonnen zijn voor zijn muziek; critici waren niet altijd even enthousiast: in de concertzaal moest Rachmaninov het vaak opnemen tegen de vooruitstrevende muziktaal van de opkomende modernisten. Een toonspraak die nooit de zijne was en zou worden.

Rachmaninov combineerde nagenoeg zijn hele leven een carrière als componist met die van pianist, waarmee hij de traditie componist-virtuoos verderzette. Hij pendelde voortdurend tussen de grootsteden Moskou en Sint-Petersburg, en zijn landgoed Ivanovka op het Russische platteland, waar hij in alle rust het grootste deel van zijn oeuvre componeerde. Dit programma overspant zijn oeuvre: van zijn Eerste Pianoconcerto – een jeugdwerk en zijn officiële Opus 1 – tot de Derde Symfonie, één van de weinige werken die hij na zijn emigratie naar de Verenigde Staten componeerde. Met weelderige, lyrische melodieën als rode draad.

Een beloftevolle toekomst

Rachmaninov had het geluk geboren te worden in een welgestelde en muzikale familie: zijn grootvader aan vaderskant componeerde na zijn loopbaan als officier liederen en salonmuziek, en zijn moeder gaf hem zijn eerste lessen aan de piano. Van het uitgestrekte familielandgoed bleef echter al snel weinig over door de kwistige levensstijl van zijn vader. Ook het huwelijk van zijn ouders hield niet lang stand, en zo verhuisde de jonge Rachmaninov met zijn broers, zussen en moeder naar een klein appartement in Sint-Petersburg. Daar trad hij als tiener toe aan het conservatorium, maar het ontbrak hem aan motivatie om te studeren. Op aanraden van een neef, pianist en dirigent Alexander Siloti, werd hij naar Moskou gestuurd. Hij mocht er les volgen bij de gerenommeerde maar strenge pianodocent Nikolaj Zverev. Diens ijzere discipline werkte wonderwel voor Rachmaninov. Bovendien maakte hij dankzij Zverev kennis met het professionele muzikale leven in Moskou. Niet veel later werd Rachmaninov ook toegelaten tot de harmonieklas van Arenski. Het werd snel duidelijk dat hij buitengewoon getalenteerd was: in 1888 studeerde hij af met de hoogste onderscheiding voor muziektheorie, en in 1892 legde hij zijn examen voor piano en compositie één jaar eerder af dan voorzien – een prestatie die bekroond werd met een gouden medaille.

Al meteen na zijn afstuderen werd Rachmaninov gezien als een volwaardig componist, die bovendien de steun van Tsjajkovski genoot. Hij had dan ook al enkele indrukwekkende werken op zijn palmares. Naast een aantal liederen en pianowerken, was er zijn afstudeerwerk en eenakter *Aleko*, die zo succesvol was dat het meteen in het Bolsjojtheater gespeeld werd. En niet te vergeten: zijn Eerste Pianoconcerto – het werk dat Rachmaninov de officiële titel 'Opus 1' meegaf. Het begin van het compositieproces is terug te brengen naar de zomer van 1890, nadat hij de pianoklas van Zverev had

verlaten om zich toe te leggen op zijn compositiestudie. *"Ik ben een pianoconcerto aan het componeren."* schreef Rachmaninov in maart 1891 aan zijn vriend Natalya Skalon. *"Er zijn al twee delen geschreven; het laatste deel is nog niet [neer]geschreven, maar het is wel gecomponeerd; tegen het begin van de zomer zal ik het hele concerto waarschijnlijk afwerken, om het dan tijdens de zomer te orkestreren."*

Rachmaninov droeg het werk op aan zijn neef Alexander Siloti en maakte er ook een bewerking van voor twee piano's. Het eerste deel ging in première op 17 maart 1892 aan het Conservatorium van Moskou, met Rachmaninov aan de piano. Zelf was hij niet zo tevreden over zijn compositie. Hij maakte verschillende aanstalten om het te herwerken, maar het succes van zijn Tweede en Derde Pianoconcerto zorgde voor uitstel. Pas in 1917 vond Rachmaninov de tijd rijp voor een grondige bewerking, waarbij hij onder andere de orkestratie verfijnde, een nieuwe cadens schreef voor het openingsdeel en enkele structurele aanpassingen maakte aan de finale.

Van het slop naar de top

Het neerschrijven van een eerste symfonie is voor elke componist een symbolisch moment. Voor Rachmaninov ging deze gebeurtenis met nog meer druk gepaard na het overlijden van Tsjajkovski in 1893. Het publiek zag hem namelijk als diens grote opvolger. Jarenlang werkte hij aan zijn Eerste Symfonie, maar de première in 1897 was rampzalig: een aangeschoten Glazoenov zorgde voor een erbarmelijke uitvoering en de pers bestempelde de symfonie als "een evocatie van de zeven plagen van Egypte". Rachmaninov bleef verlamd achter. Hij zakte weg in een depressie en zette drie jaar lang geen noot meer op papier. Gelukkig was zijn Tweede Pianoconcerto in 1901 wél meteen een schot in de roos – het is tot vandaag één van zijn populairste werken – en ook zijn Tweede Symfonie bleek publiek en critici te bekoren.

Voor een Derde Symfonie was het wachten tot 1935. Rachmaninov was in 1917 zijn land ontvlucht na de alles ontwrichtende Oktoberrevolutie, en via Scandinavië in de Verenigde Staten beland. Daar bouwde hij als concertpianist al snel een aanzienlijk netwerk uit, om zo in het onderhoud van zijn gezin te voorzien. Maar hij hervond nooit diezelfde creativiteit als voordien. Zo gaf hij in 1933 in een interview voor de Daily Telegraph toe: *"Zeventien jaar lang, sinds ik mijn land verloor, voelde ik mij niet in staat te componeren. Toen ik de zomer doorbracht op mijn boerderij in Rusland had ik plezier in mijn werk. Ik componeer nog wel, maar het betekent voor mij niet meer hetzelfde."*

Na zijn vertrek uit Rusland componeerde Rachmaninov slechts zes grote werken. Zijn bestaan als concertpianist nam het grootste deel van zijn tijd in beslag en het bracht ook de nodige stress met zich mee. Maar bovenal miste hij de cultuur van zijn geboorteland, en de idyllische sfeer en totale rust van zijn geliefde landgoed Ivanovka, waar hij zich voor 1917 telkens terugtrok om te componeren. In 1930 had Rachmaninov voldoende middelen vergaard om een buitenverblijf te bouwen aan het meer van Luzerne. Het gaf een nieuwe impuls aan zijn carrière als componist, en tussen 1935 en 1936 componeerde hij er zijn Derde Symfonie, een werk dat herinneringen aan zijn geboorteland oproept.

De Derde Symfonie ging op 6 november 1936 in première in Philadelphia onder leiding van Leopold Stokowski. Zowel de pers als het publiek reageerde lauw. Rachmaninov zelf was wel tevreden: *"Persoonlijk ben ik ervan overtuigd dat dit een goed werk is. Maar soms is ook de auteur mis. Toch blijf ik bij mijn oordeel."*

Toelichting door Aurélie Walschaert

Brussels Philharmonic is een instelling van de Vlaamse Gemeenschap.

- www.brusselsphilharmonic.be
- facebook.com/brusselsphilharmonic
- twitter.com/brusselsphil
- youtube.com/brusselsphilharmonic
- [@brusselsphilharmonic](https://instagram.com/brusselsphilharmonic)